

MŮJ DĚDEČEK

MUDr.
Karel Uzel

Radim Uzel

MŮJ DĚDEČEK
MUDr. Karel Uzel

Radim Uzel

MŮJ DĚDEČEK

MUDr.
Karel Uzel

Radim Uzel

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Radim Uzel, 2017
Cover © Lukáš Tuma, 2017
Czech Edition © Nakladatelství Epoque, 2017

ISBN 978-80-7557-388-9 (pdf)

Úvodní slovo

Můj dědeček MUDr. Karel Uzel (1877–1957) se už před mnoha lety rozhodl sepsat své paměti. Bylo to těsně po válce, v té době dědeček už překročil sedmdesátku. Přestože se o lékařích traduje, že mají nečitelný rukopis, paměti jsou napsány úhledným a dobře čitelným písmem. Je to celkem 196 rukopisných stránek, které jeho žena – babička Milča – mně a bratřenci Karlovi předala krátce po dědečkově smrti v roce 1957. Opatroval jsem tuto rodinnou památku, stěhovala se se mnou do Ostravy, Brna a Františkových Lázní, i zpátky do Ostravy, kde jsem prožil 18 let svého nejproduktivnějšího života. Tam jsem začal dědečkovy paměti tukat do psacího stroje. A nakonec v Praze v roce 1992 jsem díky pozdně nabyté počítačové gramotnosti přepsal celé to dědečkově dílo do elektronické formy.

Zatímco já jsem už v sedmdesáti pověsil medicínu na hřebík, dědeček i v tomto pokročilém věku ještě stále ordinoval ve svém domě v Mělníku. Jako typický rodinný lékař si zařídil ordinační hodiny jenom dopoledne. Na své spisovatelství měl tedy dostatek času odpoledne, večer a o víkendech.

Myslím, že jsme ho k amatérské literární tvorbě tak trochu inspirovali společně s mým bratřencem Karlem. Už na sklonku druhé světové války jsme totiž, oba tehdy chlapi předškolního věku, považovali za vrchol blaha, když jsme mohli večer společně s dědečkem zalehnout na široké kanape a v přítomnosti naslouchat jeho příhodám

z dětství. Dědeček vyprávěl o svých prázdninách ve Svěpravicích, což je dnes součást Prahy-Horních Počernic. Pobýval tam u svého strýčka kováře. Dozvěděli jsme se o vykopávání čmeláků v lese a plavení prasat v rybníce. Slyšeli jsme taky různé příhody z Prahy-Karlína, kde měl jeho otec, můj pradědeček, truhlářskou živnost. Na prázdninový pobyt do Svěpravic jezdili koňským povozem, což představovalo pro dědečka nespornou každoroční atrakci.

Kromě studijních zážitků z lékařské fakulty na přelomu devatenáctého a dvacátého století, dědeček promoval na Karlo-Ferdinandově pražské univerzitě v roce 1902, jsme vyslechli také zajímavosti o léčitelských praktikách domovnice Hutašky a mnoho dalších dobrodružství. Často jsme nutili dědečka k opakování, takže všechny příhody doznaly desítky válečných repríz.

K celému tomu vyprávění pak neodmyslitelně patřila zvláštní vůně, která z našeho dědečka vycházela a jejímiž hlavními součástmi byla dezinfekce z jeho lékařské ordinace a kouř z doutníků, které si dokonce i v hubených válečných protektorátních letech občas dopřával. Tento neopakovatelný odér byl ještě doplněn terpentýnem z olejových barev používaných jeho ženou. Naše babička Milča byla totiž malířkou a veškeré tyto hovory se odehrávaly v dědečkově vile, v přízemním pokoji, honosně zvaném ateliér.

Jenom občas se do těchto vzpomínek mísí náhlý úprk do sklepa zařízeného jako protiletectký kryt. Na sklonku války i tady, v Mělníku, troubily sirény na poplach a my, malí chlapci předškolního věku, jsme nechápali, čeho se to ti dospělí tolik bojí. Vždyť ve sklepě jsme to měli celkem pěkně zařízeno. Byly tam přestěhovány náhradní postele, kryt vyzdoben perskými koberci; k vysoké estetické úrovni tohoto válečného útulku přispěly dokonce i některé starožitnosti z dědečkovy nepřeherné sbírky. S dětskou naivitou jsme se s bratrancem Karlíčkem na ty letecké poplachy skoro těšili.

Dědečkovy paměti začínají kuriózním sdělením, že vlastně nezná přesný den svého narození. Jeho maminka používala jako zápisník modlitební knihu a tam měla na poslední stránce data narození všech dětí. O dědečkovi Karlovi tam bylo zapsáno, že se narodil 4. června 1877. Tak to taky dědeček měl jako dítě naučeno a hlásil to taky ve škole i na gymnáziu. Ale po osmiletém gymnáziu přišla maturita a tehdy museli všichni studenti oktávy pražského gymná-

zia v Truhlářské ulici donést třídnímu profesorovi křestní list. Dědeček se prý smál na celé kolo, když profesor dr. Čáda před celou třídou spustil, že jsou ve třídě žáci, kteří chtějí dělat maturitu a nevědí, kdy se narodili. „Uzle, nesmějte se, vy jste to. Celých osm roků jsme vám psali na vysvědčení datum narození 4. června 1877 a zatím na křestním listě máte datum 4. května.“ Marná sláva, křestní list je úřední listina. Profesor Čáda tedy nekompromisně rozhodl, že dědečkově datum narození je 4. květen. Dědečkova námitka s mamčinou modlitební knížkou byla pro pana profesora směšná, i když tatínek i maminka tvrdili, že se farář v matričním záznamu prostě spletl.

Na rozdíl od dědečka znám já datum svého narození přesně – je to 27. březen 1940. Zkrátka za těch šedesát let se kvalita farářské práce matrikářské asi přece jenom trochu zlepšila.

Zažloutlé stránky dědečkových pamětí mne už několik desetiletí provokují k srovnávání mého vlastního dětství, dospívání, studií i počátků medicínské praxe. Poměrování dědečkových zážitků měřítkem vlastních zkušeností totiž vrhá na mnohé události zajímavé světlo. Ne nadarmo jsme na střední škole v nepovinné latině jako první učivo memorovali heslo *Tempora mutantur et nos mutamur in illis – Časy se mění a my se měníme s nimi*. Často jsem pak uvažoval o tom, co se mění víc, zda časy, nebo my sami. Ať tak, či tak, pokolení synů a vnuků musí být vždycky od rodičů a prarodičů nutně odlišné. Je to vlastně podstatou nejen věčně trvajících generačních konfliktů, ale také podmínkou jakéhokoliv vývoje společnosti. Přes všechny tyto odlišnosti pro mne asi můj dědeček nepřestane být téměř nedostižným vzorem.

Nedostižným hlavně proto, že nelze dvakrát vstoupit do téže řeky. Zdálo by se, že za 62 let, to je právě ten věkový rozdíl mezi mnou a mým dědečkem, se toho moc nezmění. Křestní listy nám lépe souhlasí a zuby nám už netrhají, jako za dědečkova mládí, fráteri u Milosrdných bratří. Bohužel už jsme však neměli možnost plavit prasata v rybníce a můj vnuk Jan už zcela jistě nebude vybírat med lesním čmelákům, tím méně pak chytat v českém rybníku raky. Třeba si ale rád jednou přečte tyto řádky stejně, jako já se zájmem čtu ty dědečkovy.

Jak se jenom medicína od dob dědečkových studií změnila! Vždyť i já už při svém vzpomínání vypadám jako zasloužilý pamětník. Když

vyprávím dnešním mladým medikům o tom, že jsme dělali v nemocnici těhotenské testy na myších, tak si to už nedovedou představit a dívají se na mne, jako by vstal z hrobu sám Avicenna nebo dokonce Hippokratés. A co třeba ultrazvuk. Ten pro nás před padesáti lety představoval jenom exotické slovo. A to už vůbec nemluví o asistované reprodukci, která byla za dob našich studií science fiction.

Vzpomínky na mého dědečka nejsou jenom z válečného období. I po válce jsme s maminkou často i několikrát za rok na Mělník za dědečkem Karlem a babičkou Milčou zajeli na návštěvu. Vzpomínám, že jednou jsem tam dokonce cestoval sám. Bylo to někdy v padesátých letech a já, žák obecné školy, jsem byl nasazen v Ostravě do pražského rychlíku, vybaven fotografií, na jejímž rubu bylo potvrzení o mé totožnosti s razítkem Místního národního výboru, a kartičkou s adresami příbuzných pro případ, že bych se ztratil. Rychlík z Ostravy do Prahy, tažený parní lokomotivou, jel více než sedm hodin. Vzpomínám, že v kupé se mnou tenkrát cestovaly čtyři dospělé ženy, které přede mnou, nezletilem, bezostyšně diskutovaly o svých porodnicko-gynekologických obtížích, kterým jsem většinou nerozuměl. Otřesné byly však jejich vzpomínky na porod, při kterém všechny tyto ženy zažily nepopsatelná muka. Já jsem se sice schoval pod kabát a dělal jsem, že spím, ale všechna ta prožitá utrpení, potoky krve a zmasakrované vnitřnosti se mi hluboce zapsaly do paměti. Potil jsem se hrůzou a v tom nevinném dětském věku jsem netušil, že to patří k obvyklému dámskému folkloru. Na rozdíl od mužů vyprávěcích většinou humorné a neslušné příběhy se ženy častěji prožitým hororem a vesměs své medicínské zážitky zveličují. Snad chtějí vypadat jako hrdinky, ale ve skutečnosti tím většinou své spolubesednice straší. Nicméně připouštím, že tento strašidelný vlakový zážitek mohl do jisté míry přispět k volbě mé pozdější gynekologické medicínské specializace.

Dědeček Karel byl podle svého vyprávění a vzpomínek velice zkušeným porodníkem. Jeho příběhy nebyly tak strašidelné, však jich je v této knize uvedeno několik. Opatruji také jeho velice cenný dokument – vysvědčení ze dne 22. září 1903, v němž vlastnoručně stvrzuje přednosta pražské porodnické kliniky profesor Rubeška, že v rámci popromoční praxe MUDr. Karel Uzel asistoval při veškerých porodnických operacích, z nichž většinu též sám s úspěchem pro-

vedl. Taková praxe byla zřejmě v těch dobách nezbytností. Normální porody v domácnosti odváděly porodní báby a doktora volaly jenom při komplikacích. Použití porodnických kleští patřilo tedy k běžným výkonům vesnického lékaře. Dědeček se také mohl směle pochlubit svými porodnickými úspěchy.

Vzpomínám si na své poslední setkání s dědečkem. Bylo to o prázdninách v roce 1957 těsně po mé maturitě na Jedenáctileté střední škole v Orlové a právě jsem dostal vyznamenání, že jsem byl přijat ke studiu na lékařské fakultě v Brně. Můj dědeček měl z toho velikou radost a hned mě začal titulovat „pane kolego“. Taky mi věnoval svůj anatomický atlas se slovy, že anatomie se na rozdíl od ostatní medicíny nemění. Dostal jsem taky soupravu lékařských nástrojů, z nichž zejména skalpely s kostěnou rukojetí byly už v té době dosti archaické. Zato Simpsonovy porodnické kleště jsou stále použitelné a já sám jsem s takovými kleštěmi později mnohé porody odvedl. Škoda, že dědeček záhy poté 11. října 1957 zemřel, takže svými studijními úspěchy na lékařské fakultě jsem se mu už nemohl pochlubit. Ještě štěstí, že se aspoň dožil mého přijetí na fakultu.

První medicínská praxe venkovského lékaře v Mutěnicích je v dědečkových vzpomínkách vylíčena nadmíru zajímavě. Na toto místo nastoupil brzy po své promoci v roce 1903 a záhy se dostal do konfliktu s místním farářem a neměl to v Mutěnicích za Rakousko-Uherska lehké. Klerikální nepřátelství šlo v té době dokonce tak daleko, že když krátce po porodu mého otce babička ve svých čtyřiaadvaceti letech zemřela na tuberkulózu, ohlásil farář, že je to trest boží pro neznaboha. Není divu, že krátce poté změnil působiště. Nabízela se tenkrát dvě místa: Dolní Dobrouč a Zlín. Dědeček prý pragmaticky usoudil: Dobrouč – dobrý, Zlín – zlý. Odstěhoval se tedy do Dolní Dobrouče na Ústeckoorlicko a rozhodně nelitoval. Téměř tři desetiletí strávil v této obci jako vesnický lékař všemi milován a hýčkán.

Často jsem přemýšlel o tom, jak je možné, že dědeček za svého života nashromáždil docela slušné jmění a přitom o něm každý říkal, že je lékař lidumil, který léčí chudobné lidi zcela zdarma. To byla samozřejmě pravda, ale dokonce i ti nejchudší pacienti se vždycky snažili se nějak panu doktorovi odvděčit. Chalupníci a bezzemci neměli samozřejmě nazbyt zemědělských produktů, ale čas od času

kápala nějaká lidová starožitnost. Tu malovaný hrníček, soška, nebo naivní obrázek na skle. Zejména tyto obrázky dědeček celoživotně sbíral a nashromáždil jich několik stovek. Vzhledem k unikátnosti takové sbírky to po dědečkově smrti všechno zabavil stát a obrázky putovaly do národopisného muzea. Jenom pár kousků se podařilo „zachránit“, já jich mám asi deset a něco má i bratranec Karel.

Dědečkova sbírka starožitností byla impozantní. Prakticky celý jednoposchodový dům v Mělníku, kde dědeček až do smrti bydlel, byl přímo nabit starožitným mobiliárem, desítkami starožitných hodin, stovkami vzácných obrazů. Kromě toho tam byla sbírka porcelánu, starého skla, fajfek a já nevím čeho ještě. Bohužel po dědečkově smrti toho babička hodně pod cenou prodala a ještě více toho bylo rozkradeno samozvanými návštěvníky. Jako dědictví mi zůstalo jenom pár kousků empírového nábytku, čtvery hodiny, lustr, svícen na deset svíček, několik obrázků a hrací strojek. Mám aspoň na dědečka pěknou vzpomínku.

Co se týká ekonomických úvah, už v dětství jsem svého dědečka viděl málem jako jakéhosi spravedlivého zbojníka, který bohatým bral a chudým dával. Přestože za svého života nahospodařil slušné jmění včetně krásného domu, i když tento dům oplýval sbírkou starožitností, které mu právem závidělo ledakteré muzeum, léčil chudé a potřebné vždycky zcela zdarma, přestože tehdejší systém nemocenského pojištění zdaleka nedosahoval kvalit vyspělých zemí. Sám vzpomínám, jak jednou odmítal dokonce od jedné pacientky „honorář“ deseti vajec s poznámkou, ať je raději usmaží svým dětem.

Na své poslední štaci městského lékaře v Mělníku byli dědeček a jeho druhá žena, babička Milča, pronásledováni zlým osudem. V roce 1939 zemřeli brzy po sobě náhle oba jejich synové – nejdříve mladší Pravoslav a za dva měsíce po něm i můj otec Radim.

Svého tatínka Radima jsem vůbec nepoznal – narodil jsem se víc než čtyři měsíce po jeho smrti jako pohrobek. Musela to být tenkrát krutá tragédie, když maminka, necelý rok provdaná a v pátém měsíci těhotenství, ztratila náhle manžela prakticky na počátku druhé světové války. Napsala mi do památníku, že jsem se narodil půl hodiny před půlnocí za silného hromobití a blesků nad Ostravou. Možná by to mělo pro astrology nějaký význam, já však na jakákoliv hvězdná znamení a horoskopy samozřejmě nevěřím. Narodit se o půl hodiny

později, měl bych narozeniny stejný den jako J. A. Komenský na Mezinárodní den učitelů 28. března.

Také já jsem byl dědečkem inspirován a napsal jsem svoje paměti. Vyšly dokonce před několika lety knižně pod názvem „Rozpomínání“. Myslím ale, že ty dědečkovy vzpomínky jsou zajímavější. Hlavně proto, že jsou starší. Vidím kolem sebe stále vzrůstající zájem mnoha lidí o dějiny jejich rodu. Za nemalé peníze pátrají ve starých matrikách po historii svých předků. Málokdo z nich se však může pochlubit tak uceleným rodinným historickým pohledem, který skýtají paměti mého dědečka. Jistě si je se zájmem přečtete a společně se mnou věnujete mému dědečkovi MUDr. Karlu Uzlovi tichou vzpomínku.

Radim Uzel

Dědečkovy paměti

MUDr. Karel Uzel
*4. 6. 1877 †11. 10. 1957

Každý správný životopis začíná vždy datem narození. Tady však musím hned čtenáře zklamat, protože nevím, kdy jsem se narodil. Moje maminka měla ve svých modlitbách na poslední stránce data narození všech dětí a o mně měla napsáno, že jsem se narodil 4. června 1877. To však o mně platilo jenom do maturity. Tehdy jsme museli třídnímu profesorovi donést křestní list. Smál jsem se na celé kolo, když profesor Dr. Čáda před celou třídou spustil, že jsou tady žáci, kteří chtějí dělat maturitu a nevědí, kdy se narodili. „Uzle, nesmějte se, vy jste to. Celých osm roků jsme vám psali na vysvědčení datum narození 4. června 1877 a zatím na křestním listě máte datum 4. května. Protože křestní list je úřední listina, bude pro vás napříště už vždycky platit 4. květen.“

Moje námitka s modlitební knížkou mé maminky byla směšná, třebaže datum mého křtu na křestním listě bylo asi správné – 16. června – a nebylo tenkrát zvykem zdravé dítě tolik nedělně nechávat pohanem. A tak mám narozeniny dvojce: 4. května a 4. června. Které jsou správné, nevím. Oba rodiče tvrdili, že podle pouti v Chvalech to byl 4. červen a že se farář v matričním záznamu prostě spletl. Matriky totiž faráři často opravdu vedli nedbale. Na vlastní oči jsem viděl, že

jeden učitel v Olešnici na Moravě měl ve svém křestním listě místo „manželský syn“ napsáno „manželská dcera“ a později jako lékař v Dolní Dobrouči jsem zase viděl, že farář měl křestní listy nedbale poházené, sháněl a zapisoval je dodatečně.

Jako docela malé dítě jsem se prý v noci často bál, křičel ze spaní a při probuzení prosil maminku, aby rozsvítila. Dnes si to vysvětluji tak, že jsem měl snad nějaké cizopasníky, škrkavky nebo roupy. Svou postýlku jsem měl v kuchyni, kde kromě služebného děvčete, které spalo na kanapi, nikdo jiný nespal. Ještě když jsem chodil do školy, rád jsem šel spát, ještě když ostatní byli u stolu, naslouchal jejich řečem a při nich pak ve své postýlce usnul.

Moje nejranější vzpomínka je spojena s úrazem, který jsem utrpěl asi ve čtyřech letech. Můj otec byl truhlář. Jednou odpoledne na dvoře odřezával dělník kraj prkna, které mělo ostrý hrot. Když jsem tento okraj odnášel, upadl jsem a hrotem jsem si na levé straně prorazil tvář blízko úst. Tenkrát se neběželo hned k lékaři. Naším lékařem byla domovnice paní Hutašová, tuším, Barbora, která roztloukla mořskou cibuli, natřela na hadříček a přiložila na tvář. Pamatuji si, že jsem s šátkem na tváři běhal dost dlouho. Po poranění mi zůstala už nadosmrti ošklivá jizva. Můj starší bratr Pepa často říkával ve zlosti, když jsme se poškorpili: „Nadarmo se neříká, chraňte se znamenanych!“

A když už jsem u té domovnice Hutašky, jak jsme jí říkali, nebude na škodu povědět o její medicíně. Když jsme jako děti trpěli nějakými neduhy, tu byla vždy volána Hutaška, aby nás namazala sádlem. Její prsty od práce tvrdé jako roubíky krutě zajely do zad, při angínách zvedaly masáže spadlé mandle, a čím byla masírovaná část těla červenější, tím byl výsledek jistější. Já, který jsem měl odjakživa sádlo nerad, jsem se těmto procedurám jen s odporem podřizoval a ještě dnes s ošklivostí vzpomínám na pocit svého mastného těla, třeba pak ručníkem otřeného.

Bolelo-li někoho z nás dětí bříško, přišla zas Hutaška a natahovala nám pupíček. Tuhle proceduru maminka odkoukala a tak nás často kladla s vlečené na zem, prsty zajela od pupíčku na záda, zde ve dvou řasách uchopila kůži a tělo zvedala. Způsobilo to příšernou bolest v zádech, při které se přirozeně zapomnělo na bolest v bříšku. Odporné taky bylo léčení proti uhranutí. To se maminka trochu vymočila na podolek košile a tím mně „umyla“ obličej.

Pokud nás některého bolely zuby, tak nás nakuřovali. Patrně k tomu účelu byl už od Božího těla schováván na křížku uschlý věneček. Na řeřavé uhlí na lopatce od smetí se pak vysypala drť u věnečku, hlava se obalila vlnákem a kouř se mocně otevřenými ústy vdechoval. Potom se hlava do šátku zabalila a hned se šlo spát. Nepovolila-li bolest, šlo se se zubem k Milosrdným na Starém městě. Aby to moc nebolelo, dával jsem fráterovi, který zub tahal, už před extrakcí dvoušesták. Fráter nepátral, který zub způsobuje bolest, já jsem jen ukázal, který zub bolí a ve chvíli, bez všeho umrtvení, byl tento zub zpravidla venku. Pacientů tam obyčejně bývalo dost.

To už muselo být někomu velmi zle, když k nám byl zavolán lékař. To k nám chodíval Dr. Verich, městský lékař karlínský, který napadal na nohu. Prý to měl od záchvatu mrtvice, od šlaku, který údajně utrpěl z toho, že se oženil s malou, snad hrbatou a bohatou ženou a peníze pak prý žádné nedostal. Tohoto Dr. Vericha jsem často jako chlapec viděl ještě s jinými pány chodit po domech a vyšetřovat pitnou vodu. Obyčejně načerpali do skleničky vodu z pumpy a doktor se díval, je-li čistá. To asi tenkrát stačilo na tyfus, úplavici a ostatní nemoci.

Dlouho chodil Dr. Verich k mamince při potratu nebo nějaké abnormální poloze šestého dítěte, které jsem ani neviděl. Pamatuji se, že přišel s nějakými nástroji zabalenými v papíru, že maminka byla jako smrt a ještě dlouho potom jsem jí chodil dopoledne asi za čtyři krejcarey pro malé plzeňské až k Wohlratovým na Karlínské náměstí.

Když mně bylo šest roků, vedla mě 16. září v roce 1883 maminka do školy v Karlíně. Tato škola tam ještě dnes v nezměněné podobě stojí s nápisem: „Pojď sem synu, uč se moudrým býti.“ Zdá se mně, že hned v prvních hodinách jsme byli očkovaní proti neštovicím. Tenkrát se očkovací látka brala z ujatých chrániček druhých očkovanců.

V prvních třídách jsem měl pana učitele Wintra, který pocházel z Vodolky. Měl brejle a byl na nás přísný. Pamatuji se, že kluci dostávali tenkou rákoskou přes ruce. Já jsem byl asi hodný, protože bych si na to jistě pamatoval. Tomuto učiteli taky děkuji za to, že mě naučil správně chodit. Dával jsem totiž při chůzi špičky jedné nebo obou nohou dovnitř. Protože pan učitel chodil domů v Palackého ulici se mnou jedním směrem, několikrát za mnou přísně zavolal: „Karle!“ A já jsem už věděl, že mám dávat špičky od sebe. Usnul-li odpoledne v letním horku nějaký žák při vyučování, šel k němu

pan učitel potichu a vsunul mu do nosu pořádný šňupek tabáku, což spáče hned vzkřísilo.

Od třetí třídy jsme měli učitele Antonína Menouška, který nás tělesně netrestal, ale zato nechával po škole. Provinilec musel odevzdat panu učiteli čepici, kterou tenkrát už pan řídící zavřel do skříně. Bez čepice se neodvážil žádný jít ze školy. Obyčejně po škole bylo víc kluků, kterým prý paní řídící přinesla občas do třídy i nějaký vdolek. Ani na takový trest si nepamatuji. Snad i proto, že pan řídící k nám často chodil s různými rámečky, které mu naši v dílně zadarmo přirezávali na menší obrázky.

Za katechetu jsme měli nějakého P. Horáka, který se pak stal farářem, tuším, že ve Šlapanicích na Moravě. Pamatuji se, že mě pan katecheta při vyučování často hladil a mou hlavu si kladl na stehno sedě jednou nohou na desce lavice.

Už ve třetí třídě jsem byl dobrým čtenářem. A když ke čtvrté hodině odpolední bylo ve třídě v zimě šero, četl jsem já nebo Vosátko pro ostatní něco z Robinsona nebo nějakou pohádku. Z biblických příběhů jsem nejraději četl o milosrdném Samaritánovi, což jsem asi už uměl nazpaměť, protože ostatní příběhy jsem už tak hladce nedovedl přečíst. Ve třetí třídě jsem už tatínkovi předčítal nahlas z Národní politiky všechny vraždy, násilná smilstva, fejetony a v malém oznamovateli nabídky k sňatku. Největší potíž mně dělala Ústřední meteorologická stanice ve Vídni, kteréžto slovo jsem obtížně vyslovoval, což otce popuzovalo. Dobře četla Politiku i má starší sestra Marie, zato nejstarší bratr Pepa tatínkovi noviny nikdy nečetl, protože mu otec pro knedlík v hubě špatně rozuměl.

Já a sestra Marie jsme byli ze všech dětí nejslabší, a proto jsme asi jezdili na prázdniny do Svěpravic. Tyto Svěpravice, nebo jak se říkalo Sejpravice, to byl pro mě ráj. Měl jsem tam strýčka kováře Kupra a hodnou tetu kovářku, mamčinu sestru, o rok mladšího bratrance Karla, staršího bratrance Toníka a starší sestřenici Marjánku. Ty všechny jsem měl velice rád, s bratrance Karlem nikdy jsem se nehněval, nikdy jsme se neprali ani neškorpili. Spolu jsme spávali a jeden bez druhého jsme nic nedělali. Do Svěpravic jsme jeli někdy s mlékařem z Horních Počernic, ale byla to s jeho šimlem jízda mnohahodinová, ač pěšky z Karlína do Svěpravic to byly sotva dvě hodiny. Pamatuji si, že jsme na voze únavou a ukolébání pomalým

šimlovým krokem usnuli a ztratili deštník s modrým okrajem, který nás měl před sluníčkem chránit.

Několikrát jsem vezl s sebou i trojkolku, na které jezdil i bratranec Karel a skoro všichni kluci z vesnice. Trojkolku jsem každému rád půjčil. Karel měl zase žlutého psa Cvrčka, který okširovaný jezdil s vozíkem, ale jenom s kopce, do kopce táhnout nechtěl. Cvrček uměl tancovat, držel se při tom zuby za zadní nohu a vrčel. Ve Svěpravicích naučil jsem se v rybníku ve vsi, kde bylo plno hus, plavat, ale ne v tempech, nýbrž jako pes hrabat střídavě pod sebe a nohama čákat. Celý rybník přeplavat jsem se ale bál a obdivoval jsem Kačku Šátralovou, která to lehce dokázala.

Skoro každé prázdniny vybírali jsme s vesnickými kluky „medáky“. Na vyšších mezích jsme si označili, kde čmeláci měli hnízdo, a druhý den se šlo na výpravu. Hlavním nástrojem byla motyčka a několik haluzí s listím, kterými se čmeláci odráželi, aby kopajícího kluka nepoštipali. Vykopaná med jsme hned ochutnávali i s voštinami, kde byly larvy, a červy vložili jsme do škatulky s otvorem a zase zahrabali. Večer jsme šli pro „roj“. Ten jsme vysypali do úlu, dřevěného to domečku s okénkem, dvířky a s otvorem pro česno, již před prázdninami mnou v Praze zhotoveného. Úl jsem pověsil na zeď zápraží a s radostí jsem se díval, jak čmeláci „snášejí“ med. Bohužel druhý den čmeláků bylo méně, třetí ještě méně a čtvrtý den už tam žádný čmelák nevletěl, protože med čmeláci všechen už snědli. A tak brzy byla výprava na čmeláky nová, na hodnější s hnědými zadečky, kteří měli být lepší než ti, kteří měli zadečky nažloutlé. Dopadlo to ale zase stejně jako s prvními, a tak nás to omrzelo a vybírali jsme čmeláky jenom pro med, který byl na místě sněden. Vos a sršňů jsme se báli.

Svěpravice tenkrát měly jenom dvacet tři čísel, nebylo tam kupce ani pekaře, školy ani kostela, a tak se pro všechno muselo chodit na Chvala. Několikrát došel domácí chléb, cukr nebo káva a kluci museli jít koupit. Čerstvý bílý měkký chléb s máslem to byla pochoutka po každodenním černém! Ale ti kluci chvalští, s těmi nebylo příjemno se bavit. Pokaždé nás před vsí zpovídali: jak se jmenuješ, kam jdeš, co neseš a pak nás s nějakým žduchancem milostivě propouštěli. A pokud tam před vsí byli cikáni, to bylo teprve nadělení. Všechny cikánské děti se na nás nahrnuly a žadonily o peníze. Často když jsme je z dálky viděli, obešli jsme je raději obloukem po polích.

Ve Svépravících nebyla nikdy dlouhá chvíle. Rád jsem v kovárně tahal za měch a přihlížel, jak se dělá podkova. Jenom sršících jisker jsem se bál. V rybníku na návsi jsme se koupali i jedenáctkrát za den bez mýdla, bez ručníku. U rybníku bydlela Marjánka Hájková, od které jsme si vypůjčovali necky. Do nich jsme s Karlem oba sedli a rukama veslovali. V hloubce u hráze jsme sotva dýchali a nepohnutě veslovali. Často druží kluci na místech, kde již nebyla taková hloubka, nás zvrhli, necky nabraly vodu a potopily se. Někdy jsme je zas vytáhli, ale bylo-li tam hlouběji, museli jsme je nechat osudu. Tu jsme se spěchali obléknout a šli domů. Marjánka musela potom v noci se svléknout, nohama hledat necky – a pak už bylo po půjčování.

Také pomocí prasat pokoušeli jsme se přeplavat rybník. To obyčejně já jsem šel od rybníka k nejbližšímu sedlákovi panu Vodičkovi, nechce-li, abychom mu vykoupali a umyli prasata. Svolil-li, vyhnal je jeden kluk z chlívku a v průvodu jsme je hnali na hráz rybníka. Tam jsme strčili do nic netušících, obyčejně dvě prasata spadla s hráze a kluci skočili za nimi. Podařilo-li se některému chytit prase za ucho, nebo sednout na ně, bylo vyhráno. Prase muselo pro vyšší hráz plavat přes rybník a některý kluk s ním. Druží mezitím běželi naproti na druhou stranu, v úzké uličce udělali kordon, aby se ještě jednou prasata na hráz vrátila. Ale prasata kluky porazila a běžela domů.

Voda v rybníku od husí byla špinavá, a tak větším požitkem nám bylo koupání v rybníku Palečku, vzdáleném za vsí. Jenže tam bylo už koupání trochu nebezpečné. Taky jsme slyšeli, že už se tam někdo utopil. V Palečku bylo mnoho vodních rostlin s dlouhými šlahouny, mezi kterými se špatně plavalo, a jen malá část rybníka jich byla prostá. V zadní části bylo vysoké rákosí, kde rostla cigára. Těch jsme se rádi zmocňovali, sušili a kouřili. Ovšem kouř do úst nešel. Ve vodě bylo vidět i menší rybky a odvážnější hoši na špatně postavené hrázi chytali i raky. K těmto tvorům jsem však já cítil odpor a nikdy je nelovil.

Nemilou příhodou pro mě bylo i to, že při koupání v Palečku jsme jednou viděli plavat i hada. Nevěděli jsme tenkrát, že by to mohla být neškodná užovka. Had byl had, a proto jsme po něm házeli kameny, ale had krásnými vlnivými pohyby s hlavičkou nad vodou bez pohromy veplul do rákosí. Toho dne koupání už pro nás nebylo tak radostné.

Jednoho dne koupání se nám načisto zkazilo. Už jsme byli úplně svléknuti, už jenom do vody skočit, když najednou celá udýchaná

příběhne sestřenice Marjánka s rozkazem: „Kluci, hned domů, ale hned!“ Marně jsme se ptali, co se stalo. „Domů, hned domů!“ bylo její odpovědí. Mysleli jsme si, že musíme hned snad jít ke kupci na Chvala pro nějakou náhle potřebnou věc, ale až doma jsme se dozvěděli, že černá slepice vyletěla na plot a jako kohout kokrhala. „Kde jsou kluci?“ ptala se teta, a když slyšela, že u Palečka, polekala se a Marjánka musela pro nás běžet, že jistě některý z nás už se topí. Pamatuji se, že jsem navrhoval slepici zabít, ale z koupání toho dne už sešlo.

O Sepravnicích bych toho mohl ještě mnoho a mnoho napsat, třeba o našich nedělních výletech s Toníkem na Xaverov, kde byly aleje krásných třešní, kde jsme si mohli za zlatník koupit celý strom, ale nikdy nekoupili. O našich vycházkách do blízkého háje, kde jsme směli mluvit jenom šeptem, abychom neplašili zvěř a nepřivolali na sebe pana hajného Hartla, který v lese nerad viděl takové návštěvníky. Tam jsme sbírali houby, lišky, kuřátka, málokdy hříbek, ale často kozáky, holoubky, podborováky a jiné, jejichž jména jsem už zapomněl.

Tajemným lesem byl pro nás Fidrholec, vzdálený od Svépravic asi půl hodiny, veliký les Lichtensteinův, který se táhl až k Úvalům, kterým projíždí státní dráha a kde bylo možno i zabloudit. Na houby byl poměrně chudý, ale svou rozlohou, blízkou rasovnou a pomníkem mládence zastřeleného pytláky blízko dráhy, působil na nás silným dojmem.

Svépravice byly rodištěm mé maminky Antonie rozené Němečkové, žili tam ještě také její rodiče na výměnku u syna Jana, Johana, jak jsme mu říkali. K dědečkovi a babičce jsme často zašli, také strýčka Johana jsme měli rádi, ale tetičku Němečkovou ne. S tou se neměli rádi ani dědeček a babička, nebyla na ně hodná, byla lakomá a závistivá. Ovlivňovala nepěkně i strejčka, takže staří výměnkáři se neměli dobře. Neláska k tetě přecházela pochopitelně i na nás děti a já si ještě dnes pamatuji, že ještě když jsem byl studentem na nižším gymnasiu, že už mně říkávala: „Vid', že nám dáš aspoň dvacet tisíc, až jednou budeš pánem?“

Na dědečka a babičku mám pěkné vzpomínky. Babička často vyprávěla, jak ten nebo onen přišel ze světa „zešacenej“, kteréžto slovo jsem od nikoho jiného pak už nikdy neslyšel. Na babičku mě dlouho mrzelo, že jednou, když jsem k nim neočekávaně přišel, do bílé kávy,

kterou ulila ze svého a dědečkova hrnku, přilila mně sběračkou trochu teplé vody. To jsem u kovářů nikdy neviděl a nezažil. A druhou pohromu připravil mi dědeček s kalhotami.

Dědeček učil se jen jeden den krejčím, pak prý z toho řemesla utekl, ale ve stáří se k němu zase vracel. Spravoval nejen sobě, ale snad i jiným, šaty. Já se svými rozbitými kalhotami jsem byl na něho tetou kovářkou odkázán. A tím jsem ztratil jeden celý, krásný, slunečný den. Marně jsem pomáhal navlékat jehly, hledal vhodnou záplatu. Dědeček čistil brejle, šil, stříhal a žehlil tak pomalu, že se spravenými kalhotami jsem přišel do kovárny až večer, kdy ostatní kluci tolikrát za den se mohli koupat, co já v košilce na stoličce čekal a čekal na kalhoty až do večera.

Do blízkých Horních Počernic, odkud pocházel zase můj tatínek, neradi jsme chodili a jezdili. Tam měl můj otec bratra a sestru Chaloupeckou, provdanou za staršího rolníka. Byli tam bratrance a sestřenice, ale tam nás děti nic netáhlo, až to mého otce mrzelo. Zdálo se nám, že příbuzní tatínkovi v Horních Počernicích nejsou k nám tak srdeční, upřímní a dobří jako v kovárně ve Svěpravicích.

Když už jsem o těch Svěpravicích a Počernicích psal, bylo by snad na místě, abych obšírněji něco řekl o svých rodičích, kteří se v těchto vesnicích narodili. Můj otec se jmenoval Václav Uzel. Narodil se v roce 1845 jako syn obchodníka se slámou a senem, které se každý týden dovážely povozem do Prahy buď přímo do šlechtických domů, nebo na Senovážné náměstí.

Sester a bratrů měl můj otec asi osm. Také maminka pocházela z početné rodiny, takže o strejčky a tety u nás nouze nebyla. My děti jsme je velmi rozlišovali. Maminčiny sestry a bratry jsme měli víc rádi, ti nám byli jaksi bližší, upřímnější a srdečnější než sourozenci tatínkovi. Jediný strýček Zeithammer v Libni, který byl továrním slévačem, byl výjimkou. Tento strýček měl za ženu jednu sestru tatínkovu, rád se smál, vždycky nás rád viděl a při jeho návštěvě jsem dostával vždycky do ruky dvoušesták a myslím, že i ostatní děti. To bylo neobvyklé. Nepamatuji se, že někde jinde bychom od příbuzných dostali nějaký peněžitý dárek.

Tatínek byl asi o rok nebo dva mladší než maminka, povahy prudké, cholericke, jinak dobrák. Maminka byla klidná, rozvázná, nikdy se s námi nemazlila. Nepamatuji se, že by nás některého líbala, to se

dělo jen při nějakém našem odjezdu nebo příjezdu. Já bych se byl rád někdy k ní přivinul, pomazlil, ale pokusil-li jsem se o to, ptala se vždycky: „Copak chceš, já šmajchle nemiluji!“ A tím jsem byl odrazen. Nemohu ale říci, že by nás děti neměla ráda. Snad měla strach, aby nás nerozmazlila, aby byla spravedlivá, nedávala přednost jednomu dítěti před druhým. Často došlo mezi námi dětmi k rozkolům, ale maminka nebyla nikdy vyšetřujícím soudcem, nikdy nepotrestala viníka. „Ale, jste všichni stejní,“ těmito slovy odbyla žalobce.

Tato odpověď mě neuspokojovala a mamince ji mám dodnes za špatnou. Byl to právě nejstarší bratr Pepa, který projevoval sobectví, mladší sourozence zlehčoval a po rozdělení cukrátek nám pak ještě z hromádek bral a cpal do vlastní pusy. Na takové nespravedlnosti jsem byl velmi citlivý, ale marně jsem se domáhal u maminky pokárání nebo trestu. Snad jako první dítě jí byl Pepa nejmilejší.

Oba rodiče chodili do školy z Počernic i Svěpravic na Chvala, ale myslím, že se tenkrát neznali, protože zejména ze strany otcevy nebyla návštěva školy valná. Špatně se naučil číst i psát. Kromě podpisu jsem nikdy neviděl, že by něco delšího psal nebo četl.

Jako chlapec byl na handlu v Dubé v hostinci, ale ani tam té němčiny mnoho nepochytil, protože všichni čeští kluci z Dubé a okolí se sdružovali a mluvili česky. Byli asi postrachem všech sedláků, protože podle otcova vypravování bylo jejich hlavní zábavou uvolňování balvanů na okolních kopcích. Tyto balvany se pak řítily se strání a jednou by tak málem zabili sedláka i s koňmi. Němečtí sedláci shluky českých kluků jak mohli, rozháněli a pronásledovali. A tak němčina mého otce byla ubohá, se zákazníky se však domluvil. Maminka německy neuměla, ale ve čtení a písmu byla dobrá. Ráda četla v neděli odpoledne i z modlitební knížky, protože do kostela pro práci neměla čas chodit.

Oba rodiče byli katolíky, ovšem nijak horlivými. Nepamatuji se, že by šli někdy ke zpovědi, snad jenom jednou maminka, když kázali misionáři, ale otec nikdy. Ten chodil do kostela jenom o velkých svátcích. Sám jsem ho několikrát doprovázel na Hradčany ke svatému Vítu. Nechodil jsem tam rád. Byla mi v kostele zima, oblékání arcibiskupa a líbání každého roucha mi připadalo jako nevkusné divadlo. Knězovo nehudební oremus znělo mým uším nelibě, rovněž odpovědi byly disharmonické.

Jako hoch jsem od tatínka slyšel různá rčení a přísloví, jejichž smyslu jsem tenkrát nerozuměl. Vzpomínám si na jedno, které mi dlouho zůstávalo záhadou: „Chraň se koňského zadku a ženského předku.“ Tatínek nás nikdy netrestal, asi proto, že ve svém vzteku by nás snad zmrzačil nebo zabil. Pamatuji se, že byl tak prchlivý, že svůj klobouk, který mu dvakrát spadl s věšáku, ve zlosti rozšlapal. Maminka mu vždycky připevňovala ke košili ležatý škrobený límeček. Jednou za její nepřítomnosti celý límeček i s kusem košile ve vzteku utrl a potom chodil s ohnutým límcem kabátu a dělal, že se nastudil a chraptí.

Když jsme ještě byli malými dětmi a některý malý kojenec plakal, slyšel jsem často jeho „Podřízni ho, šlápní mu na krk!“, na což odpovídala maminka: „Tu máš, udělej mu to, je tvůj stejně jako můj,“ a tatínek potom už mlčel. Dnes se tomu křiku mladších sourozenců nedivím, protože od útlého mládí nás maminka krmila krupičnou kaší, kterou nejdříve sama v ústech rozžvýkala a pak po lžičkách dětem dávala. Snad od té doby proto nejím rád krupičnou kaši. Už tenkrát se mi to nelíbilo a nerad jsem se na takové krmení díval.

Přes své nepatrné vzdělání dobyl si můj otec svou pílí, šetrností a podnikatelstvím slušného majetku. Když se měla narodit druhorozená sestra Marie, vyhrál tatínek v saské loterii, která byla v Rakousku zakázaná, asi čtyři tisíce zlatých. Sám si prý tenkrát až do Drážďan pro peníze dojel. Tam kolektant (vedoucí loterijní sběrný) už pro celou společnost připravil hostinu a nazýval tatínka „der weiße Vogel von Prag“ (šťastlivec z Prahy). Otec vida, že výhra peněz by se hostinou velmi ztenčila, simuloval nemoc, že je mu velmi zle, že nemůže nic jíst ani pít, a s penězi rychle odjel domů. Tuto loterii potom ještě mnoho let dál hrál, losy mu přinášel malý vousy zarostlý Židáček Bondy, který byl kostelníkem v nějaké blízké synagoze, kde měl tyto losy schovány. Ještě jako student jsem k němu chodil do bytu pro malé kupónky losů, které jsem byl připraven polknout, kdyby hrozilo nějaké nebezpečí. Ale to už jsme nic nevyhrávali, ale spíš prodělávali. Po smrti starého Bondyho pak k mé spokojenosti už tatínek dál nehrál.

Tenkrát už otec nebyl dělníkem, ale měl svou dílnu v Karlíně v Pa-lackého ulici, kde jsem se i já narodil. Po mém narození jsme se přestěhovali dál k invalidovně, do čísla 62 v těžce ulici. Za peníze, které tatínek vyhrál, a maminčino věno osm set zlatých chtěl tatínek původ-

ně koupit statek ve Svěpravicích za jedenáct tisíc zlatých. Maminčin otec Němeček radil ke koupi, ale otec tatínkův mu to rozmluvil, a tak z koupě sešlo. Tento dědeček Uzel v Počernicích nikdy neměl vlastní stavení, byl invalida a bral denně čtyři krejcary. Aby o tuto výpomoc nepřišel, nekoupil si žádnou chalupu a vždycky žil u cizích lidí v nájmu. Peníze měl vždycky u sebe a byl asi velmi lakomý.

To, že otec nakonec statek nekoupil, přineslo později ve zlých dobách, které nás postihly, velké proklínání na adresu dědečkovu. Pamatuji se, že i po jeho smrti, byla u nás několik neděl babička, která plakala a ruce spínala, když slyšela otcovy kletby na svého chotě. Marně ho moje matka uklidňovala, co že by bylo ve Svěpravicích z nás dětí, jen pohůnci a děvečky, protože do vyšších škol by nás nemohli posílat.

A ještě hůře bylo, když mu selhalo stát se fabrikantem a když pak náhle oslepl asi ve svých čtyřiceti letech, než jsem šel do gymnasia.

S tím fabrikantstvím to bylo takhle: tatínek měl na Švábkách v Libni bratrance Průšu, slévače. Ten začal k nám chodit „s patentem“. Vynalezl s inženýrem Imlerem z téže továrny látku, kterou se dobře upevňovalo železo v kameni, zejména železné zábradlí, jako bylo kolem městského parku u Wilsonova nádraží v Praze. Nová látka dostala jméno „lavoid“, protože skutečně vypadala jako láva. Hlavní jeho součástí byla síra s křemičitým prachem. Síra se na plotně tavila a za stálého míchání se přidával prach a myslím, že i silniční, ovšem bez hlíny. Tak vzniklý „lavoid“ se pak nechal ztuhnout a po kusech se zase roztavoval k zalévání železa do kamene.

Pamatuji si, že my děti jsme odlévaly do plechové formy reliéf svatého Antonína, že jsme do tuhnoucí látky vkládaly i petličku, aby bylo možno svatého Antonína zavěsit. Tento obrázek se nám obvykle dobře podařil.

Otce nejvíce vábilo to, že z lavoidu mohly by se vyrábět i rakve, které by vypadaly jako kovové. Z toho ale pozdějšími pokusy sešlo, protože truhly by byly těžké a drahé. Odkud jsme kupovali síru, nevím.

Tatínek chtěl výrobu lavoidu zavést zpočátku jen v malém, ale bratranec Průša a inženýr Imler byli hned pro továrnu. A tak se na jméno tatínkovo pronajala na šest roků malá továrna v Libni u horního nádraží přímo u trati a začalo se pod firmou Ing. Imler, Průša a spol.